

Πανεπιστήμιο: Ώρα για τολμηρές αποφάσεις

Τα προβλήματα του ελληνικού πανεπιστημίου είναι πολλά και ποικίλα (οικονομικά, θεσμικά, οργανωτικά, δομικά, κ.ά.). Έχουν επισημανθεί, έχουν καταγραφεί, έχουν αναλυθεί, δεν έχουν όμως αντιμετωπισθεί. Θέματα ζωτικά για τη λειτουργία του πανεπιστημίου, αλλά και για την κοινωνία γενικότερα, όπως οι μεταπτυχιακές σπουδές, το πανεπιστημιακό άσυλο, η νομοθεσία που αφορά το πανεπιστήμιο, η σχέση διδασκόντων και διδασκομένων, η έρευνα, η δωρεάν παιδεία, τα πανεπιστημιακά συγγράμματα, οι διαδικασίες εξέλιξης του επιστημονικού προσωπικού, οι πρυτανικές εκλογές και οι εκλογές άλλων διοικητικών οργάνων, η κομματικοποίηση του πανεπιστημίου έχουν αποτελέσει αντικείμενο ξέχωρων άρθρων στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο, αλλά και δύο βιβλίων (“Εντός και εκτός των πανεπιστημιακών τειχών”, Θεσσαλονίκη 1981, “Το Πανεπιστήμιο μέσα από τις σελίδες ενός ημερολογίου”, Θεσσαλονίκη 1984) του γράφοντος, ενώ δεκάδες πανεπιστημιακών συναδέλφων έχουν ασχοληθεί διεξοδικά με τα θέματα αυτά ή με ανάλογα θέματα.

Το συνολικό θέμα του ελληνικού πανεπιστημίου είναι, λοιπόν, τεράστιο και πολύπλοκο. Στο άρθρο αυτό θα θι-

γούν μόνο κάποια βασικά σημεία που αφορούν τη λειτουργικότητα του πανεπιστημίου. Κάποιες τομές σε καιρία σημεία θα γίνουν και κάποιες ανάλογες προτάσεις θα διατυπωθούν.

1. Κατ' αρχήν, ο νέος πρέπει να σπουδάζει αυτό που επιθυμεί και όχι αυτό που με το έναν ή τον άλλο τρόπο του επιβάλλεται να σπουδάσει. Μετά από υπεύθυνη ενημέρωση και κατάλληλο επαγγελματικό προσανατολισμό πρέπει ο νέος να αποφασίζει αβίαστα και να προσπαθεί (θα έλεγα να επιμένει όσο αντέχει, όπως στα χρόνια μας) να σπουδάσει αυτό που επιθυμεί. Αν δεν έχει, βέβαια, τα απαραίτητα προσόντα δεν θα έχει επιτυχή απόληξη η προσπάθειά του, παρά την επιμονή του. Έχει διαίωμα ακόμη και να αποτύχει, αλλά γι' αυτό που αυτός ελεύθερα επέλεξε· θα έχει, τουλάχιστον, την ικανοποίηση ότι προσπάθησε μέχρι τέλους γι' αυτό που επιθυμούσε. Είχαμε ανέκαθεν τους ξεστρατισμένους της κοινωνίας, τα τελευταία χρόνια έχουμε και τους ξεστρατισμένους ... των κομπιούτερς! Δεν χρειάζεται νομίζω να αναφερθούν συγκεκριμένα περιστατικά ή πειστικά επιχειρήματα. Καθημερινά ζούμε το δράμα παιδιών που βρίσκονται σε λάθος δρόμο, εγκλωβισμένα και καταδικασμένα να ακολουθήσουν ένα δρόμο που δεν τον επιθυμούσαν, δεν τον επέλεξαν, δεν τον καταλαβαίνουν, δεν τον αγαπούν. Θύματα κάποιων “μορίων” (μερικές φορές ελάχιστων και χωρίς άλλωστε μεγάλη σημασία για τον ειδικό κλάδο που θα ακολουθήσει και θα κληθεί να υπηρετήσει ο νέος· σε σχολές, κυρίως, όπως είναι οι ιατρικές, οι γεωπονικές, οι θεολογικές). Δυστυχημένοι φοιτητές σήμερα, αποτυχημένοι επιστήμονες (και άνθρωποι) αύριο. Ζημιά και για τον εαυτό τους και για την κοινωνία.

2. Η συμμετοχή των φοιτητών, μέσα από συλλογικά όργανα, στις αποφάσεις που αφορούν το πανεπιστήμιο πρέπει να είναι ανάλογη με την αμεσότητά τους στο αντικείμενο για το οποίο κρίνουν και αποφασίζουν, αλλά και ανάλογη με τη γνώση και την εμπειρία τους πάνω στο αντικείμενο. Έτσι, το ποσοστό εκπροσώπησης των φοιτητών στα “πανεπιστημιακά” δεν μπορεί να είναι πάγιο. Πρέπει να ποικίλλει κατά περίπτωση. Για τη λήψη αποφάσεων για θέματα όπως είναι, για παράδειγμα, η φοιτητική λέσχη, τα συγγράμματα, το πρόγραμμα σπουδών, η διοίκηση του πανεπιστημίου κ.ά., απαιτείται διαφορετική αναλογία διδασκόντων-διδασκομένων στη σύνθεση των ειδικών σωμάτων. Η γνώση των φοιτητών για τη διδακτική ικανότητα των διδασκόντων πρέπει να είναι καθοριστική (αρκεί, βέβαια, να είναι κομματικά και συναισθηματικά, όσο γίνεται, αδέσμευτη). *Μόνο ο φοιτητής μπορεί να αποκαλέσει τον διδάσκοντα Δάσκαλο, να του απονεμίσει τον τίτλο του Δασκάλου!* Την ίδια, φυσικά, βαρύτητα δεν μπορεί να έχει η γνώμη του φοιτητή για θέματα οργάνωσης των σπουδών, έρευνας, διοίκησης του πανεπιστημίου ή για την επιστημονική ικανότητα του διδακτικού προσωπικού. Επομένως, ανάλογη πρέπει να είναι και στην περίπτωση αυτή η συμμετοχή του στη λήψη αποφάσεων. *Συμπερασματικά*, η συμμετοχή των φοιτητών στη λήψη αποφάσεων για όλα τα θέματα που αφορούν τη ζωή του πανεπιστημίου είναι απαραίτητη, αναγκαία και δικαιολογημένη, αλλά όχι στον αυτό βαθμό. Το ίδιο ισχύει και για το διοικητικό και λοιπό προσωπικό του πανεπιστημίου.

3. Η μονιμότητα του επιστημονικού ιδιαίτερα, αλλά και του λοιπού προσωπικού, υπό τις ελληνικές, κυρίως, συνθήκες, είναι καταστροφική για την εκπαίδευση, την έ-

ρευνα και γενικότερα για την εύρυθμη λειτουργία του πανεπιστημίου. Όσο η μονιμότητα απαλλάσσει τον άξιο και εργατικό επιστήμονα από το άγχος της αβεβαιότητας και της προσωρινότητας και τον καθιστά ικανότερο για ουσιαστικό και παραγωγικό έργο τόσο καλλιεργεί και εμπειδώνει τον εφησυχασμό, την ολιγωρία και το θράσος στον επιστήμονα, που διακατέχεται από στυγνή δημοσιούπαλληλική νοοτροπία, που δυστυχώς δεν αποτελεί την εξαίρεση στο σημερινό ελληνικό πανεπιστήμιο. Και όλα αυτά, βέβαια, σε συνάρτηση με το γεγονός ότι το πανεπιστήμιο γίνεται όλο και λιγότερο απαιτητικό (ως προς το απαιτούμενο επιστημονικό έργο για την εξέλιξη του προσωπικού του, ως προς το ωράριο εργασίας, κλπ).

Η πρόταση της μη μονιμότητας του επιστημονικού προσωπικού προέρχεται από επιστήμονα με επώδυνη προσωπική εμπειρία ως προς το θέμα αυτό, όταν η ανανέωση της θητείας ενός πανεπιστημιακού ήταν στην απόλυτη και ανεξέλεγκτη, ουσιαστικά, δικαιοδοσία ενός (μόνιμου βέβαια) Προϊσταμένου (του Καθηγητή). Η μη μονιμοποίηση ή η υπό όρους μονιμοποίηση ή η μη ανανέωση θητείας δεν μπορεί, βέβαια, να αποτελεί δικαιοδοσία ή και ευθύνη του “Ενός”, μπορεί όμως να ανατίθεται σε συλλογικά όργανα όσο γίνεται πιο αντικειμενικά και υπεύθυνα, που θα συγχροτούνται και από μη πανεπιστημιακούς (δικαστικούς, κ.ά). Συλλογικά όργανα όχι του τύπου, της σύνθεσης και της νοοτροπίας που “λειτουργούν” σήμερα στο πανεπιστήμιο.

4. Κατάργηση των περιοριστικών χρονικών ορίων (μέγιστος και ελάχιστος χρόνος), που προβλέπονται από τον ισχύοντα Νόμο, για την εξέλιξη του διδακτικού ερευνητικού προσωπικού στην ανώτερη βαθμίδα. Με την επιταγή

του συγκεκριμένου Νόμου άξιοι και λιγότερο άξιοι, ικανοί και λιγότερο ικανοί ισοπεδώνονται! Η ωριμότητα και η ικανότητα θα έπρεπε να ρυθμίζουν την εξέλιξη του επιστήμονα, έτσι ώστε να επιταχύνεται ή να επιβραδύνεται η ακαδημαϊκή εξέλιξη μόνο για λόγους ουσιαστικούς, αξιολογικούς και όχι από την επιβολή κάποιων διατάξεων του Νόμου. Ο άξιος δεν πρέπει να χρονοτριβεί αδικαιολόγητα και ο λιγότερο άξιος, χωρίς άγχος και βιασύνη επιβαλλόμενη από τη “δαμόκλειο σπάθη” του Νόμου, να έχει την ευκαιρία και τη δυνατότητα να καταστεί, “εν καιρώ” άξιος για την ανώτερη βαθμίδα, παράγοντας επαρκές και ουσιαστικό έργο. (Η ποιότητα και όχι απλώς η ποσότητα είναι το ζητούμενο).

5. Το Πανεπιστήμιο σήμερα είναι πολύπλευρα γηρασμένο. Και πνευματικά και τεχνολογικά, αλλά και βιολογικά. Δεν υπάρχει φυσιολογική ανανέωση του επιστημονικού προσωπικού. Απαιτείται, κατ' αρχήν, η τήρηση μιας κανονικής αναλογίας προσωπικού στις διάφορες βαθμίδες, τέτοια ώστε οι εκπαιδευτικές και οι άλλες δραστηριότητες του κάθε χώρου να επιτελούνται στον καλύτερο δυνατό βαθμό, αλλά και μια φυσιολογική εξέλιξη του επιστημονικού προσωπικού να εξασφαλίζεται.

Παράλληλα, το πανεπιστήμιο πρέπει να ανοίξει τις πύλες του στους ικανούς και άξιους επιστήμονες, που εκτός πανεπιστημίου (εντός και εκτός της Ελλάδας) μάταια αναμένουν να ανοίξουν οι κλειδοκράτορες τις θύρες (κάποια παράθυρα, όπως πάντα, όλο και μένουν ανοιχτά!). Το πανεπιστήμιο παραμένει μια ερμητικά κλειστή κοινωνία. Νέο αίμα, λοιπόν, και περισσότερο φως!

6. Ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας του πανεπιστημίου πρέπει να είναι, κατ' αρχήν, σεβαστός από όλους

τους άμεσα ενδιαφερόμενους (και ιδιαίτερα από αυτούς που τον συντάσσουν) και ... λειτουργικός. Λεπτομερής και σαφής ως προς τις αρμοδιότητες των διαφόρων οργάνων και φορέων. Οριοθέτηση αρμοδιοτήτων Διευθυντών Εργαστηρίων ή Κλινικών, Διευθυντών Τομέων, Προέδρων Τμημάτων, κλπ. Αναφορά στις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των διδασκόντων – και του λοιπού προσωπικού –, των διδασκομένων. Πρόβλεψη αντιμετώπισης των όποιων παρεκτροπών ως προς τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα. Μια απόφαση, για παράδειγμα, της πλειοψηφίας ενός νόμιμα συγκροτημένου οργάνου δεν είναι αναγκαστικά και νόμιμη, ώστε να είναι σεβαστή από τη μειοψηφία. Η νομιμότητα των ενεργειών των διαφόρων οργάνων που αφορούν, κυρίως, τις μειοψηφίες και πολύ περισσότερο τις “μονάδες” είναι βασικής, ηθικής σημασίας. Δεν είναι σπάνια η καταπάτηση ατομικών ελευθεριών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα στο πανεπιστήμιο από πανεπιστημιακούς φορείς ή συγκροτημένες ομάδες διδασκόντων ή διδασκομένων.

Το ανεξέλεγκτο, ουσιαστικά, των αρμοδιοτήτων, των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων όσων με τον έναν ή τον άλλο τρόπο “θητεύουν” στο πανεπιστήμιο έχει οδηγήσει στο σημείο ώστε όσοι εργάζονται συστηματικά και παραγωγικά αυτό να αποτελεί επιταγή συνείδησης και προσωπική, εσωτερική ανάγκη, ενώ όσοι ολιγωρούν, αυθαιρετούν ή προκαλούν εξακολουθούν απρόσκοπτα τη διαβρωτική αυτή για τη λειτουργία του πανεπιστημίου τακτική. Σαφής, λοιπόν, καθορισμός των κανόνων του “παιχνιδιού” και πρόβλεψη των διαδικασιών που πρέπει να δρομολογούνται σε περίπτωση παραβίασης των κανόνων του “παιχνιδιού”!

Μάλιστα, η παρατηρούμενη σήμερα απροθυμία συμμετοχής στη λειτουργία συλλογικών πανεπιστημιακών οργάνων αποτελεί, για ορισμένα τουλάχιστο μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας, σαφή εκδήλωση *διαμαρτυρίας* για τα “*διαδραματιζόμενα*” και αποφασιζόμενα (προαποφασιζόμενα!) στα όργανα αυτά, για να μη γίνει λόγος και για τον τρόπο συγκρότησης των οργάνων αυτών (έστω κι αν αυτός είναι τυπικά, διαδικαστικά απόλυτα... δημοκρατικός). Αποχή από πεποίθηση για το άκαρπο πλέον της συμμετοχής, του λόγου, του αντίλογου... Η απαραίτητη, βέβαια, και αναγκαία συμμετοχή όλων σε συλλογικά όργανα απαιτεί αλλαγή δομών, κανονισμών, νοοτροπίας, ήθους...

7. Ο *Τομέας*, όπως επιβλήθηκε η συγκρότησή του από τον ισχύοντα Νόμο, αποτελεί στις περισσότερες περιπτώσεις “*συγκόλληση*” Εργαστηρίων ή Κλινικών χωρίς ουσιαστική επιστημονική σχέση, εσωτερική οργάνωση, συνεργασία και συνεκτικότητα: είναι μια “*μηχανική*” ενοποίηση (σπάνια είναι μια οργανική ενότητα), που σε αρκετές περιπτώσεις έγινε με κριτήρια κάθε άλλο παρά επιστημονικά. Επομένως, ο *Τομέας του ελληνικού πανεπιστημίου μικρή ή καμία σχέση έχει με το Department κάποιων ξένων πανεπιστημίων*. Υπό τις συνθήκες, λοιπόν, αυτές όχι μόνο δεν εξυπηρετείται η επιδίωξη και ο στόχος του νομοθέτη που ήταν η συνεργασία σε συγγενείς γνωστικούς χώρους ως προς την εκπαίδευση και την έρευνα, αλλά έχει διαλυθεί και το Εργαστήριο ή η Κλινική μέσα στο πολυπρόσωπο, το ασύνδετο, το ανεξέλεγκτο του Τομέα, σε βαθμό που “*δεν γνωρίζει η αριστερά τι ποιεί η δεξιά*” (ή και αντιθέτως αν θέλετε!). Η πειθαρχημένη, λοιπόν, και οργανωμένη λειτουργία του πανεπιστημίου προϋποθέτει (για να μην πω απαιτεί), κατ’ αρχήν, ελεγχόμενες, συνεκτικές ομάδες

σε επίπεδο Εργαστηρίου, Κλινικής, Σπουδαστηρίου, χωρίς αυτό, βέβαια, να αποκλείει ή να εμποδίζει τη συνεργασία (ή και την οργανική ακόμη σύνδεση αν αυτή, για λόγους καθαρά επιστημονικούς, κρίνεται ομόφωνα αναγκαία) ανάμεσα σε συγγενή Εργαστήρια, Κλινικές κλπ, κάτι που δεν επιβάλλεται με νόμους και διατάγματα (ή ευκαιριακές πλειοψηφίες σκοπιμοτήτων), αλλά από εκπαιδευτικές και ερευνητικές ανάγκες και από το πνεύμα συνεργασίας που ή υπάρχει και λειτουργεί αβίαστα ή δεν υπάρχει και δεν μπορεί να επιβληθεί νομοθετικά (ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο).

Μια αναβαθμισμένη, λειτουργική μονάδα Εργαστηρίου ή Κλινικής ή Σπουδαστηρίου (με γνωστικό αντικείμενο, σύνθεση και αριθμό μελών προσωπικού ό,τι ισχύει για το Department των περισσότερων πανεπιστημίων του εξωτερικού) μπορεί, λοιπόν, να αποτελεί το ζωτικό, συγκροτημένο, πειθαρχημένο κύτταρο, πάντα βέβαια στο πλαίσιο ενός ιστού γνωστικών αντικειμένων, με όχι, όμως, κατ' ανάγκην, πάγια και υποχρεωτική σύνθεση, αλλά δυναμικά μεταβαλλόμενη ανάλογα με τις εκπαιδευτικές, ερευνητικές κ.ά. ανάγκες.

Είναι ευνόητο ότι με κανένα τρόπο δεν προτείνεται, βέβαια, η αναβίωση της ανεξέλεγκτης μονοκρατορίας και παντοδυναμίας του Διευθυντή του Εργαστηρίου ή της Κλινικής ή της Έδρας, όπως τη γνώρισαν οι παλαιότεροι. Η κάθε εκπαιδευτική “μονάδα”, όπως οριοθετήθηκε πιο πάνω, θα μπορούσε άλλωστε να λειτουργεί διοικητικά με έναν τρόπο συλλογικό.

Πρέπει, τέλος, να εξασφαλιστεί επαρκής νομοθετική και διοικητική κάλυψη για να ασκηθεί αποτελεσματική διοίκηση σε όλα τα επίπεδα, γιατί σήμερα διοίκηση, ουσιαστικά

και για λόγους βέβαια αντικειμενικούς, δεν ασκείται. Και η άσκηση διοίκησης είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία ενός πανεπιστημιακού ιδρύματος.

8. Με το γιγαντισμό των πανεπιστημίων Θεσσαλονίκης, κυρίως, και Αθηνών και το ανομοιογενές του προσωπικού (επιστημονικό, διοικητικό, τεχνικό, βοηθητικό κλπ) είναι κατ' αρχήν αντικειμενικά αδύνατο να ασκείται η διοίκηση του πανεπιστημίου από άτομα με μη επαρκή πάντα διοικητική πείρα και ικανότητα, εκλεγόμενα προς το σκοπό αυτό για μικρό, σχετικά, χρονικό διάστημα, ανάμεσα από μέλη του επιστημονικού προσωπικού του Ιδρύματος. Με δεδομένη μάλιστα, τις περισσότερες φορές, την κομματική εξάρτηση (που και επέτρεψε την άνετη και άκοπη εκλογή στο πρυτανικό "αξίωμα") δεν υπάρχει και εγγύηση αμερόληπτης και αντικειμενικής κρίσης, αξιολόγησης και αξιοποίησης του διοικητικού και λοιπού προσωπικού.

Γενικά, η διοίκηση ενός σύγχρονου πανεπιστημίου είναι επιστημονική ειδικότητα και όχι απλώς έμφυτη ικανότητα ή αποκτώμενη πείρα λόγω μακροχρόνιας θητείας (ή απλώς... παρουσίας) στο πανεπιστήμιο. Επομένως, αυτή καθεαυτή η διοίκηση του πανεπιστημίου (οργάνωση και έλεγχος των διοικητικών, οικονομικών, τεχνικών, κ.ά. υπηρεσιών του, οικονομική διαχείρισή του) πρέπει να ανατεθεί σε ειδικούς, έμπειρους διοικητικούς-οικονομολόγους (δηλαδή, σε Πρόεδρο ή Γεν. Γραμματέα), με πολυετή σύμβαση, ώστε να έχουν το χρόνο να γνωρίσουν και να μελετήσουν τα λειτουργικά και άλλα προβλήματα, τις αδυναμίες και τις δυνατότητες του Ιδρύματος, να αντιληφθούν τις διοικητικές και άλλες ικανότητες του προσωπικού για να μπορέσουν να ασκήσουν με τη συνεργασία των επί μέρους προϊσταμένων και των νομοθετημένων συλλογικών

οργάνων όσο γίνεται πιο ουσιαστική, παραγωγική, αξιολοκρατική, “χρηστή” διοίκηση. Η διοίκηση του πανεπιστημίου θα μπορούσε ακόμη να αποτελεί ευθύνη ενός εκλεγμένου Διοικητικού Συμβουλίου με αντιπροσωπευτική σύνθεση και ουσιαστικές αρμοδιότητες. Μια σωστή και αποτελεσματική διοίκηση αποτελεί την ουσιαστικότερη υποδομή και προϋπόθεση για την όλη λειτουργία του πανεπιστημίου (εκπαιδευτική, ερευνητική κλπ). Οι πρυτανικές αρχές, με τα αντίστοιχα συλλογικά όργανα (Σύγκλητος κλπ), έχουν την επιστημονική εποπτεία και την ευθύνη της οργάνωσης των σπουδών, της έρευνας, της γενικότερης επιστημονικής, κοινωνικής, πολιτιστικής δραστηριότητας του πανεπιστημίου, κλπ.

Ταυτόχρονα, είναι απαραίτητη η αναβάθμιση του ρόλου και των αρμοδιοτήτων των Γραμματέων των Τμημάτων ή των Σχολών, θέσεις που πρέπει να καταλαμβάνονται μόνο από έμπειρους νομομαθείς, ώστε να ασκείται υπεύθυνα διοίκηση σε επίπεδο Τμήματος ή Σχολής, σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία, τα διατάγματα, κλπ. Η νομιμότητα των προτάσεων, των διαδικασιών, των ενεργειών, των αποφάσεων των διαφόρων συλλογικών οργάνων (Τομέων, Τμημάτων, Σχολών) πρέπει να ελέγχεται, κατ’ αρχήν, από τους αρμόδιους Γραμματείς, ώστε να αποφεύγονται διοικητικά ολισθήματα, γραφειοκρατικές πολυπλοκότητες, χρονοβόρες διαδικασίες ή και παράνομες ακόμη αποφάσεις.

Επίσης, ο ερασιτεχνισμός, η ανεπαρκής ή περιορισμένη, κατά κανόνα, γνώση διοικητικών και νομικών θεμάτων, η παρερμηνεία νόμων, διαταγμάτων, κλπ από Προέδρους Τμημάτων ή το Διοικητικό Συμβούλιο του Τμήματος οδηγούν, συχνά, σε άσκοπες, άστοχες, άκαιρες ενέργειες ή διαδικασίες. Ο ρόλος υπεύθυνων Γραμματέων με νομική

συγκρότηση και με ανάλογη νομοθετημένη αρμοδιότητα θα ήταν και στην περίπτωση αυτή αποφασιστικής σημασίας για την εύρυθμη λειτουργία του πανεπιστημίου. Οι νομικοί σύμβουλοι του πανεπιστημίου είναι, βέβαια, για σοβαρότερα και πολύπλοκα νομικά θέματα που αφορούν τη ζωή του πανεπιστημίου.

Τα θέματα και τα προβλήματα του ελληνικού πανεπιστημίου δεν είναι μόνο πολλά και ποικίλα, είναι και μεταβαλλόμενα, αφού το πανεπιστήμιο είναι μέρος, μια μικρογραφία, της κοινωνίας και επηρεάζεται από αυτήν (αλλά δυστυχώς, και δεν την επηρεάζει, στο βαθμό που θα έπρεπε). Και η ελληνική κοινωνία, βέβαια, εξελίσσεται, τουλάχιστον μεταλλάσσεται. Η δυναμική (εξ' αντικειμένου) του πανεπιστημίου απαιτεί, λοιπόν, και δυναμική αντιμετώπιση (ενδογενή και εξωγενή) των προβλημάτων του για να αποκτήσει δυναμισμό (ως Ανώτατο Πνευματικό Ίδρυμα) και να αποφύγει το μαρασμό στον οποίο οδηγείται.

Τόσο η πολιτεία όσο και οι πανεπιστημιακοί φορείς πρέπει να αναλάβουν τις ευθύνες τους με όποιο κόστος αυτό συνεπάγεται. Δεν υπάρχουν πλέον περιθώρια. Υπάρχουν και αποφάσεις που δεν απαιτούν οικονομικές θυσίες, απαιτούν όμως τόλμη. Αποφάσεις για μια Παιδεία παραγωγική, με “ανθρώπινο πρόσωπο”, με προοπτική. Στήριγμα και ελπίδα για τον τόπο.

“ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ”

20 Δεκεμβρίου 1990

Μετά τις τελευταίες πρυτανικές εκλογές και πριν τις επόμενες...

Οι υποψηφιότητες, οι ζυμώσεις και το όλο κλίμα που δημιουργήθηκε και κατά τις τελευταίες πρυτανικές εκλογές, ως αποτέλεσμα της έντονης κομματικοποίησης του πανεπιστημίου, δεν αφήνουν πλέον καμία αμφιβολία ότι το πανεπιστήμιο είναι βαθιά κατακερματισμένο. Από την αρχή πρέπει, βέβαια, να διευκρινιστεί ότι στην κομματικοποίηση αυτή έχουν συμμετοχή όλα τα κόμματα: τα “μεγάλα” τουλάχιστο κόμματα. Ανάλογα με το πανεπιστήμιο, τη σχολή, το τμήμα, κλπ κυριαρχεί το ένα ή το άλλο κόμμα ή κάποια συμπαρατάξη κομμάτων με εκδηλώσεις και αποφάσεις άλλοτε καθορισμένες από κέντρα και άλλοτε... αποκεντρωμένες.

Ο απολογισμός των συνεπειών από την κομματικοποίηση του πανεπιστημίου έχει γίνει. Τα συμπεράσματα είναι σαφή. Οι προοπτικές ζοφερές, αν η κατάσταση αυτή συνεχιστεί. Τα υψηλά ποσοστά αποχής από τις πρυτανικές εκλογές και σιωπηλής συμμετοχής στις γενικές συνελεύσεις των ακαδημαϊκών οργάνων δείχνουν την έντονη δυσφορία όσων αρνούνται πεισματικά την κατευθυνόμενη ομαδοποίηση, τα προκατασκευασμένα αποτελέσματα και τις παρασκηνιακές αποφάσεις. Αυτοί ακριβώς οι απέχοντες “λόγω και έργω” από τα κοινά, ως ένδειξη διαμαρτυρίας, πρέπει να καλ-

λιεργήσουν, κατά δύναμη, από τώρα το κατάλληλο κλίμα, ώστε οι τελευταίες πρυτανικές (και όχι μόνο αυτές) εκλογές να είναι οι τελευταίες κομματικοποιημένες εκλογές.

Δεν νομίζω ότι υπάρχει αμφιβολία ότι οι διοικητικές πανεπιστημιακές θέσεις, ιδιαίτερα κατά την κρίσιμη αυτή μεταβατική περίοδο που διέρχεται το ελληνικό πανεπιστήμιο, πρέπει να καταλαμβάνονται από άτομα που διαθέτουν σοβαρές επιστημονικές, εκπαιδευτικές, διοικητικές, κοινωνικές “περγαμηνές” και ήθος. Και δεν θα υπήρχε, βέβαια θέση για απροίκιστους, αν οι διάφοροι πανεπιστημιακοί φορείς αντιμετώπιζαν τις εκλογές Διευθυντών Τομέων, Προέδρων Τμημάτων, Πρυτανικών Αρχών με ελεύθερο πνεύμα και φρόνημα, αξιοκρατικά, παραμερίζοντας τις κομματικές τους προτιμήσεις ή τους φτηνούς συναισθηματισμούς και τις ύποπτες σκοπιμότητες.

Και οι εκπρόσωποι, ακόμη, των φοιτητών, που ψηφίζουν χωρίς να “γνωρίζουν” τους υποψηφίους ή τους γνωρίζουν αλλά ακολουθούν κομματική γραμμή, πώς βοηθούν τη διατυμπανιζόμενη αναβάθμιση των σπουδών, όταν υποβαθμίζονται οι θεσμοί; Γιατί δεν μπορούν ή δεν θέλουν να ψηφίσουν αυτούς που καθημερινά μοχθούν δίπλα τους για κάτι καλύτερο στο πανεπιστήμιο και ψηφίζουν “εκόντες άκοντες” τους όποιους κομματικούς σχηματισμούς; Και τέτοιοι σχηματισμοί με ποιο κύρος θα συνεγείρουν διδάσκοντες και διδασκόμενους με διαφορετικούς ιδεολογικούς προσανατολισμούς για την αναστήλωση ή την εμπέδωση, κατ’ αρχήν, κάποιων αρχών, αξιών και ιδεών για να δούμε επιτέλους μια Ανώτατη Παιδεία, που ούτε Ανώτατη είναι ούτε Παιδεία είναι;*

---

* Βλέπε του ιδίου: “Εντός και εκτός των πανεπιστημιακών τειχών”, Θεσσαλονίκη, 1981.

Με την έννοια αυτή, πόσο οι διαδικασίες εκλογών είναι στην ουσία δημοκρατικές, αξιοκρατικές και ανοιχτές; Φαλιιδεύεται ή όχι το δημοκρατικό δικαίωμα του εκλέκτορα-ψηφοφόρου; Η συμμετοχή του σε τέτοιες εκλογές μήπως απλώς “εξωραΐζει” και νομιμοποιεί διαδικασίες, που αποτελούν ουσιαστικά κομματικές μεθοδεύσεις και παγιδεύσεις; Το ιδεώδες για το πανεπιστήμιο θα ήταν να εξασφαλίζεται η εκλογή των πιο άξιων μελών του, χωρίς την παρεμβολή ή τις ευλογίες των κομμάτων, που συχνά δεν υπηρετούν αυτό το ιδεώδες. Άλλωστε, έτσι κι αλλιώς, το πανεπιστήμιο στο βαθμό που λειτουργεί το οφείλει, κυρίως, σε μεμονωμένα άτομα και σε κάποιες ομαδοποιημένες προσπάθειες ατόμων που επιμένουν να ελπίζουν, να πιστεύουν και να αγωνίζονται. Το πανεπιστήμιο δεν “σώζεται” από ένα κόμμα, οποιοδήποτε και αν είναι αυτό. Το πανεπιστήμιο θα σωθεί χωρίς τα κόμματα ή με τη βοήθεια όλων μαζί των κομμάτων!

Σπάνιες οι περιπτώσεις όπου η κομματικοποίηση δεν προδίδει την αξιοκρατία. Κατά κανόνα, οι κομματικές συμπορεύσεις διδασκόντων και διδασκομένων υπαγορεύονται από σκοπιμότητες που θα έπρεπε να είναι άγνωστες για ένα πνευματικό ίδρυμα. Και για να αρθούν κάποιες παρεξηγήσεις ή να αποφευχθούν κάποιες πονηρές σκέψεις θα πρέπει να σημειωθεί και τούτο: Οι όποιοι νόμοι δημιουργούν απλώς κάποιες προϋποθέσεις. Οι νόμοι δικαιώνονται ή όχι κατά την εφαρμογή τους. Αυτοί που καλούνται να εφαρμόσουν τους νόμους, τους φέρνουν, συχνά, στα μέτρα τους. Έτσι, πανεπιστημιακοί που λυσσαλέα πολεμούν τον ισχύοντα νόμο για το πανεπιστήμιο, ταυτόχρονα μέσα από το νόμο αυτό – που έχει βέβαια ατέλειες ή ελλείψεις – έχουν συντελέσει, με τις επιλογές τους στις εκλο-

γές επιστημονικού προσωπικού, κλπ, στην υποβάθμιση του πανεπιστημίου! Το αρνητικό, όμως, αποτέλεσμα το χρεώνεται κοινωνικά και πολιτικά το κόμμα, που βρίσκεται στην αντίπερα ιδεολογική όχθη!

Και εδώ πρέπει να σταθούμε στις πρακτικές συνέπειες και προεκτάσεις της έλλειψης αξιοκρατίας (πέρα και πάνω από τις ηθικές και κοινωνικές συνέπειές της), που δεν περιορίζεται, δυστυχώς, μόνο στις εκλογές διοικητικών οργάνων. Εκπαιδευτικά προγράμματα, εκπόνηση διδακτορικών διατριβών, εκλογές προσωπικού όλων των βαθμίδων, επιλογές εκπροσώπων για συμμετοχές σε καθάρα επιστημονικές δραστηριότητες κλπ, ή συμπορεύσεις διδασκόντων και διδασκομένων, δεν γίνονται, συχνά, με γνώμονα το επιστημονικό και κοινωνικό συμφέρον, δεν γίνονται με αξιοκρατικά κριτήρια, αλλά γίνονται με κριτήρια κομματικά, ενώ μπορεί ακόμη πίσω από ένα κομματικό προπέτασμα να κρύβονται έντεχνα προσωπικές αδυναμίες ή βλέψεις. Έτσι, κάποια άτομα, επιβάλλουν απαράδεκτες καταστάσεις με την αριθμητική υπεροχή της κομματικής ομάδας τους, στο συσχετισμό δυνάμεων που υπάρχει σε κάθε σχολή, με αποτέλεσμα οι δυσμενείς συνέπειες για το πανεπιστήμιο να είναι πολύ πιο βαθιές και μόνιμες. Δεν είναι, δηλαδή, μόνο οι κομματικές επιλογές και επιδιώξεις, είναι και οι προσωπικές, που για να είναι, βέβαια, αποτελεσματικές κινητοποιούνται απο μεμονωμένα άτομα ή ομάδες οι οργανωμένοι κομματικοί μηχανισμοί: χρησιμοποιούνται κομματικοί μοχλοί. Έτσι, η κομματικοποίηση εξυπηρετεί σαφώς μερικούς ή αρκετούς πανεπιστημιακούς, όλων των παρατάξεων, που χρειάζονται κομματικά δεκανίκια όχι μόνο για να επιπλεύσουν, αλλά ακόμη και για να επιβιώσουν μέσα στον πανεπιστημιακό χώρο. Πά-

ντοτε, υπήρχαν, υπάρχουν και θα υπάρχουν, δυστυχώς, τέτοια άτομα.

Σε πιο περιορισμένα διοικητικά κλιμάκια (Τομέας κλπ) ο κομματισμός, αρκετές φορές, “ξεπερνιέται” με τη δικτύωση ετερογενών δυνάμεων, που κινούνται από υστεροβουλία, από συμπάθειες ή αντιπάθειες· πρόκειται για μια... υπερκομματική δικτύωση. Η παρασκηνιακή δικτύωση των λιγότερο προικισμένων και των περισσότερο κομπλεξικών, αρκετές φορές μάλιστα με διαφορετική “ιδεολογική” ταυτότητα, αλλά με ενιαίο, συγκεκριμένο στόχο, έχει καταλύσει κάθε έννοια αξιοκρατίας. Πρόκειται για άτυπες ομάδες πανεπιστημιακών “ιδεολογικά” ανομοιογενών, αλλά συναισθηματικά και συμφεροντολογικά ομοιογενών και συμπαγών, γι’ αυτό και παντού και πάντοτε αποτελεσματικών!

Τα πράγματα, βέβαια, είναι ακόμη πιο εύκολα για τους ιδεολογικά ανεργάτιστους, που είναι πιο αποτελεσματικοί στις επιδιώξεις τους, αφού συμπλέουν κατά καιρούς ή και συγχρόνως (!) αρμονικά με όλες τις ιδεολογικές τάσεις.

Μετά από όλα αυτά (που είναι, βέβαια, γνωστά στους “παροικούντας την Ιερουσαλήμ”) δεν είναι ανεξήγητο το γεγονός ότι πολλοί πανεπιστημιακοί, παρ’ όλο που είναι κατ’ εξοχήν κατάλληλοι για μια υπεύθυνη διοικητική θέση, δεν την επιδιώκουν ή αν τολμήσουν να την επιδιώξουν τους την αρνούνται, αφού δεν κινούνται μέσα από ένα συγκεκριμένο κομματικό σχήμα ή μια... “υπερκομματική” δικτύωση!

Κατά τις πρωτανικές εκλογές, συγκεκριμένα, οι υποψήφιοι, μεμονωμένοι ή σε συνδυασμούς, πρέπει βέβαια να αντιπροσωπεύουν αρχές, ιδέες, τάσεις, νοοτροπίες, όχι ό-

μως συγκεκριμένα κόμματα (κεκαλυμμένα ή απροκάλυπτα). Το πανεπιστήμιο πρέπει να βρίσκεται στην υπηρεσία ενός δημοκρατικού ιδεατού· να είναι ο λύχνος, όχι ο οποιοσδήποτε λυχνοστάτης*. Το πανεπιστήμιο εξ' αντικειμένου, εξ' ορισμού είναι ένας χώρος ελεύθερης διακίνησης ιδεών, έρευνας της αλήθειας (της όποιας αλήθειας), χώρος αναζήτησης και δημιουργίας. Το πανεπιστήμιο, λοιπόν, δεν μπορεί παρά να είναι πολιτικοποιημένο, όχι όμως κομματικοποιημένο.

Αναμφίβολα, ο πανεπιστημιακός πρέπει να είναι βαθιά πολιτικοποιημένος, σαφώς ιδεολογικά προσανατολισμένος, ξεκάθαρα τοποθετημένος στα καθημερινά και στα διαχρονικά θέματα και προβλήματα, αλλά όχι στενά κομματικοποιημένος. Αυτό δεν σημαίνει ωστόσο ότι του στερείται το δικαίωμα της όποιας κομματικής τοποθέτησης, όταν η τοποθέτηση αυτή δεν του στερεί την ελευθερία της γνώμης και των αποφάσεων, που κατ' εξοχήν χαρακτηρίζουν τον πνευματικό άνθρωπο. Κι' αν δεν είναι τέτοιος δεν θα έπρεπε να έχει θέση σ' έναν κατ' εξοχήν πνευματικό χώρο, όπως είναι (ή έστω θα έπρεπε να είναι) το πανεπιστήμιο.

Και όλα αυτά, βέβαια, όχι για κάποιους νοσταλγούς του παρελθόντος, ούτε για τους εφησυχαστές του παρόντος, αλλά για κάποιους οραματιστές του μέλλοντος.

“ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ”

1 Δεκεμβρίου 1988

---

* Βλέπε του ιδίου: “Το πανεπιστήμιο μέσα από τις σελίδες ενός ημερολογίου”, Θεσσαλονίκη, 1984.